

**РЕЦЕПЦІЯ ФІЛОСОФІЇ ФРІДРІХА НІЦШЕ У ТВОРЧОСТІ ОЛЬГИ
КОБИЛЯНСЬКОЇ**

Модерністична доба кінця XIX – початку XX століття була позначена глибокою кризою традиційних цінностей і пошуком філософських і мистецьких парадигм. У цьому контексті філософія Фрідріха Ніцше, яка вирізнялася радикальним переосмисленням норм та ідеєю сильної, самодостатньої особистості, відіграла важливу роль у формуванні суспільних поглядів. Ольга Кобилянська, будучи мислителькою європейського масштабу, активно освоювала ці ідеї, трансформуючи їх у власні художні образи, що відображали прагнення до самопізнання та духовного оновлення.

Метою цієї статті є аналіз впливу філософії Ф. Ніцше на формування світоглядних домінант у творчості Ольги Кобилянської, зокрема й поглядів на культ індивідуальності, концепцію «надлюдини» та естетику музичного впливу.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю переосмислення класики українського модернізму, потребою у дослідженні ідейних трансформацій філософських концепцій Ф. Ніцше у художньому світі української письменниці та розкриття новаторської ролі Ольги Кобилянської в національній літературі.

Концепції Ф. Ніцше резонували з поглядами Ольги Кобилянської на культ сильної індивідуальності, емансипацію жінки, роль митця у суспільстві та його необхідності виходу за межі стереотипних уявлень про життя. Письменниця поділяла його ідеї щодо становлення «надлюдини» – особистості, яка здатна самостійно творити власні цінності та сповідувати їх, а не жити за усталеними, нав'язаними правилами.

Мотив «народження трагедії з духу музики» Ф. Ніцше чітко простежується у прозі Ольги Кобилянської, особливо в її манері моделювання характерів у творах «Impromptu phantasie», «Valse melancholique» та «За ситуаціями». У листах до Осипа Маковея письменниця особисто визнавала значний вплив Ф. Ніцше, зазначаючи, що його філософія «настроювала її сильно та відважно» та «навчила дивитися на світ і людей з вищого, більш ідеального становища» [3, 5 с. 275]. Ця філософія була близькою О. Кобилянській за духом, оскільки вона культивувала ідеали гордих, незалежних і величних осіб. Її захоплював культ індивідуальності, сили волі, краси й аристократизму, ідеї кі активно пропагував філософ. Втілюючи ці ніцшеанські ідеали у творчість, вона водночас висвітлювала й екзистенційну тугу «новітньої людини» за найвищою формою духовного життя. Такий неспокій душі став для неї рушійною силою щодо пошуку особистісного розвитку.

Глибше проникнення в естетичну сферу письменниці демонструє, як музика в її творах Ольги Кобилянської підтверджує ідею Ніцше про поєднання в одній людині аполлонівського (сфери культури) та діонісівського (сфери інтелекту). Героїні О. Кобилянської, як правило,

володіють стихійним, невгамовним та імпульсивним характером. Саме тому музика має такий важливий і всеохоплюючий вплив на їхню долю. Для Аглаї-Феліціас із повісті «За ситуаціями» необхідна свобода, широкий простір, насичений музикою та постійним рухом (новими атракціями), інакше вона приречена на загибель. Як слушно зазначає Микола Євшан, героїні легше відмовитися від особистого щастя, ніж від творчості, яка «становить всю її живу істоту» [1, 5 с. 502]. Подібна доля спіткала й Софію Дорошенко повісті «Valse melancolique», для якої музика була її єдиним світом і прихистком. Дівчина як «аполлонівська» особистість прагне до досконалості та гармонії, однак нею керують сильні емоції та почуття безвиході. Саме в музиці вона знаходить вихід своїм творчим силам. Смерть обох персонажів є найбільш трагічною, але й найбільш схожою на ніцшеанські мотиви життя – життя, що підпорядковане нестримному творчому пориву.

Утім, така модерністична позиція, особлива рецепція ніцшеанства викликала гостру критику. Наприклад, Сергій Єфремов залишався послідовним у своїй позиції щодо впливу Ф. Ніцше на творчість Ольги Кобилянської, не визнаючи інших поглядів на це питання. У своїх працях він продовжував «розвінчувати» доробок письменниці. У другому томі «Історії українського письменства» (1911 р.) дослідник не відступив від попередньо висловлених суджень і наголосив: «Окрему в нашому письменстві постать зайняла талановита символістка Ольга Кобилянська, з усіх укр. письменників нового часу найближче до модерністичних європейських напрямів. Великий замолоду вплив мав на неї Ніцше з його ультра-індивідуалістичною філософією, і Кобилянська в своїх творах зробилася вірною його ученицею. Вже перші її твори, повісті «Людина», «Царівна» виразно відбили на собі цей вплив, малюючи людей, здебільшого жіноцтво з тугою за красою, пориванням у високости, розуміючи їх як специфічний «аристократизм духа», що з сфери буденщини, од «тупих підлих душ», од «товпи» поривається «злетіти далеко-далеко», кудись у сферу надземного почуття надлюдських переживань. Герої Кобилянської – це все такі «аристократи духа», вони хочуть вживити в собі ідеал надлюдини, і «бути передусім собі цілею» і «не дбати про загал»; для такої надлюдини не можуть існувати права, тобто ніякі певні обов'язки й повинності до громадянства, вона хоче ізолювати себе від громади, нехтує її й кидає їй повний ганьби і презирства виклик, ... її «аристократизм духа» нічим власне не вищий од тієї «товпи», яку так немилосердно потріпують» [2, с. 263–264].

Реагуючи на ці слова Ольга Кобилянська в листі до Осипа Маковея писала: «Я читала Єфремова дуже спокійно. Я бачу, що він не критикує мене об'єктивно, – а старається мене осмішити, а щонайменше принизити в очах так званих поклонників... Розводиться цілком непотрібно, що я не буду з товпою в уста цілуватись, а натомість не бачить, що я в жодній праці своїй, хоть би і найдрібнішій, ту товпу не понижую... Нехай собі там. А я його слухати не буду, бо він не говорить як об'єктивний критик, а б'є мене von vorne herein батогом» [4, с.120].

На противагу критиці С.Єфремова, літературознавець Лука Луців у своїй праці «Ольга Кобилянська і Ф. Ніцше» («Літературно-Науковий Вістник», квітень–травень 1928 р.) провів паралелі між творчістю Ольги Кобилянської і працею європейського філософа. Дослідник дійшов висновку, що вплив Ф. Ніцше був доволі поверхневим і торкався лише другорядних елементів доробку письменниці. Лука Луців зазначив, що називати О. Кобилянську «ніцшеанкою» можуть ті, хто недостатньо обізнаний з її творчістю або філософією самого Ніцше. Він підкреслював, що інтеграція філософських елементів у літературу є звичайним явищем, а заслуга письменниці полягає в ранньому впровадженні ніцшеанських мотивів у національну літературу.

Тому впровадження ніцшеанських мотивів стало не лише способом художнього самовираження, а й закликом до змін в українському літературному процесі. Творчість Ольги Кобилянської наповнена складними психологічними портретами та філософською глибиною, що сприяло переходу від домінуючого в той час реалізму до європейського модернізму. Смілива інтерпретація філософських ідей змогла вивести її прозу на новий рівень, інтегрувати українську літературу в світовий культурний контекст.

Таким чином філософія Фрідріха Ніцше виявилася одним з найважливіших ідейних джерел модерністичного доробку Ольги Кобилянської. Письменниця глибоко інтерпретувала їх, створюючи образи сильних і вольових героїнь. Однак ця рецепція ніцшеанства викликала гостру полеміку, поки С. Єфремов вбачав у цьому впливі негативні аспекти, Лука Луців стверджував, що заслуга авторки полягає в ранньому впровадженні цих європейських мотивів у національну літературу.

Отже, вплив філософії Ф. Ніцше став каталізатором для духовного оновлення української прози кінця XIX – початку XX століття, а творчість Ольги Кобилянської залишається ключовим прикладом інтеграції філософської думки в український модернізм.

ЛІТЕРАТУРА

1. Євшан М. Критика; Літературознавство; Естетика. Київ: Основи, 1998 С. 199-205
2. Єфремов С. Історія українського письменства. Київ, 1911. Т.ІІ. С. 263–264.
3. Кобилянська О. Твори: У 5 т. Київ: Держлітвидав України. Т. 1. 1963. 491 с.
4. Кобилянська О. Твори: У 5 т. Київ: Держлітвидав України. Т. 2. 1963. 480 с.
5. Кобилянська О. Твори: У 5 т. Київ: Держлітвидав України. Т. 5. 1963. 767 с.
6. Луців Л. Ольга Кобилянська і Фрідріх Ніцше. Літературно-Науковий Вістник, 1928. Т. IV, V. С.47-63.